

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Інститут людини

кафедра практичної психології

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою

Інституту людини

протокол №1 від «20» вересня 2017 р.

вчений секретар

Інституту

людини

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

В. Мельніченко

**ПРОГРАМА
КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 19.00.05 – СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ;
ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

«УХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри

практичної психології

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.

Завідувач кафедри

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

О. М. Лозова

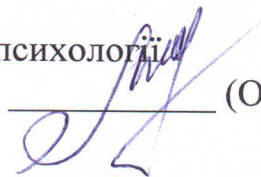
О. М. Лозова

Програма кандидатського іспиту зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Розробник: Лозова Ольга Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології.

Програму схвалено на засіданні кафедри практичної психології Інституту людини 28 серпня 2017 р. (протокол № 1)

Завідувач кафедри практичної психології

(О.М. Лозова)

Розділ I. Соціальна психологія як наука.

Тема 1. Загальна теорія і методологія соціальної психології.

Історія становлення соціально-психологічних ідей. Напрямки розвитку сучасної соціальної психології та її міждисциплінарні зв'язки.

Міждисциплінарні зв'язки соціальної психології. Соціальна психологія і соціологія. Соціальна психологія і педагогіка. Місце соціальної психології серед інших психологічних наук.

Основні вимоги до наукових досліджень у соціальній психології. Проблема співвідношення теоретичного та емпіричного підходів. Специфіка отримання емпіричних даних у соціально-психологічному дослідженні. Специфіка розв'язання питання про надійність отриманих даних. Проблема формування та репрезентативності вибірок.

Методи соціально-психологічних досліджень. Співвідношення кількісних і якісних методів дослідження. Особливості застосування тестів у соціальній психології. Специфіка експерименту у соціальній психології. Основні типи експерименту. Моделі експериментів. Проблема вимірювання в соціальній психології. Побудова шкал як форма вимірювання характеристик соціально-психологічних феноменів. Основні типи шкал для вимірювання соціальних настанов. Кількісний і якісний аналіз у соціально-психологічному дослідженні.

Системний аналіз у соціальній психології. Факторний, кластерний та інші форми математичного аналізу в соціально-психологічному дослідженні та техніка застосування цих видів аналізу. Методологія і методи розробки сучасних соціально-психологічних технологій.

Тема 2. Історія становлення та сучасні напрямки соціально-психологічних знань.

Суспільні та наукові передумови виокремлення соціальної психології в самостійну науку. Перші спроби створення самостійних соціально-психологічних теорій. «Психологія народів» (підхід В.Вундта). «Психологія мас» (концепції Г.Тарда і Г.Лебона). Теорія інстинктів соціальної поведінки У.Мак-Дугала. «Коллективна рефлексологія» В.М.Бехтерева.

Період експериментального розвитку соціальної психології в ХХ ст. дослідження Г.Меде та Ф.Олпорта. Зростання ролі прикладного соціально-психологічного знання Є.Мейо.

Основні сучасні концепції західної соціальної психології. Розвиток течій необіхевіоризму (Б.Скінер, Дж.Хоманс, П.Блау), психоаналізу (Е.Фромм, К.Хорні, В.Шутц), інтеракціонізму (Г.Мід), когнітивізму (Ф.Хайдер, Т.Ньюкомб, Л.Фестінгер, М.Розенберг), гуманістичної психології (К.Роджерс).

Сучасні теорії особистості та особистісного зростання. Аналітична психологія К.Юнга, А.Адлера. Тілесно орієнтована терапія (В.Райх). Гештальт-психологія (М.Вертгеймер, К.Коффка). Сучасні трансперсональні теорії особистості. Психологія самоактуалізації (А.Маслоу). Теорії особистості у східній психології.

Розділ II. Соціальне середовище і особистість.

Тема 3. Психологічні проблеми формування соціальної поведінки та діяльності особистості.

Мотиви та мотивація соціальної поведінки особистості. Природні чинники в регуляції соціальної поведінки. Соціогенні потреби особистості та їх формування. Просоціальна мотивація та її структура. Мотивація афіліації (А.Меграбян). Мотивація допомоги (Х.Хекхаузен). Мотивація влади та соціально-психологічного Мотивація відповідальності та її дослідження в соціальній психології.

Психологічні механізми регуляції соціальної поведінки. Адаптація особистості в соціальному середовищі. Психологічна регламентація соціальної поведінки. Соціальна залежність. Системи соціальних та індивідуальних значень. Нормативна і рольова регуляція. Конвенційна регуляція поведінки.

Соціальний контроль та його функції. Категорії «соціальна настанова», «спрямованість особистості», «ціннісна орієнтація». Соціальні настанови, ціннісні орієнтації, спрямованість (диспозиції) особистості як механізми саморегуляції соціальної поведінки. Зв'язок соціальних настанов і поведінки особистості (парадокс Лап'єра). Дослідження соціальних настанов у школі Д.М.Узнадзе. Дослідження соціальних настанов (атитюдів) та методи їх вимірювання у західній соціальній психології. Вивчення атитюдів у школах необіхевіоризму і когнітивізму. Вивчення атитюдів в американській соціальній психології. Зміни соціальних настанов: теоретичні і практичні аспекти.

Психологічні проблеми формування стилю життя особистості. Ієрархія диспозицій особистості. Зміст диспозиційної концепції регуляції соціальної поведінки. Сучасні проблеми прогнозування соціальної поведінки особистості. Соціально-психологічні дослідження когнітивної, емотивної та валюативної складових активності людини. Соціально-психологічні проблеми екологічно-орієнтованої поведінки і діяльності людини; загальні психологічні проблеми девіантної соціальної поведінки особистості.

Саморегуляція соціальної поведінки особистості. Самосвідомість і соціально-психологічні механізми її формування. Емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти соціальних настанов.

Тема 4. Психологічні проблеми соціалізації особистості.

Поняття соціалізації. Соціально-психологічні і соціологічні концепції соціалізації. Філогенетичний та онтогенетичний аспекти соціалізації. Концепції соціалізації в західній соціальній психології. Проблеми соціалізації в

психоаналізі. Соціокультурна концепція соціалізації. Точки зору щодо етапів соціалізації у вітчизняній психологічній літературі.

Механізми та інститути соціалізації . Формування особистості в процесі соціалізації. Соціалізація і детермінація соціальної поведінки особистості. Значення групових і суспільних норм. Залежність механізмів та інститутів соціалізації від характеру суспільних відносин.

Тема 5. Соціально-психологічні характеристики особистості.

Особистість у сфері комунікативних, інтерактивних і перцептивних впливів. Особистість у соціальних групах. Значення життєвого досвіду у сприйманні та пізнанні іншої особистості.

Соціально-психологічна компетентність особистості та її зміст. Специфіка соціально-психологічних властивостей і здібностей. Проблема когнітивної складності особистості та її когнітивного стилю. Комунікативні властивості особистості. Міжособистісне і соціальне комунікування.

Соціально-перцептивні здібності особистості. Місце і роль перцептивних здібностей особистості в оптимізації міжособистісних стосунків у групі.

Особистість і проблема спільної діяльності. Уміння і готовність особистості до спільної діяльності. Ефективність діяльності особистості в умовах групової сумісності. Ухвалення групових рішень. Здатність до спільного вчинку.

Психологічний час та психологічний вік особистості як соціально-психологічні характеристики особистісного росту. Життєві кризи особистості. Соціально-психологічний тренінг як спосіб розвитку соціально-психологічних характеристик особистості.

Розділ III. Соціально-психологічні закономірності спілкування, взаємодії та міжособистісних стосунків.

Тема 6. Загальні питання спілкування людей.

Дослідження спілкування в різних системах наукового знання: філософський, соціологічний, загальнопсихологічний, соціально-психологічний аспекти. Специфіка спілкування з позиції соціально-психологічного підходу. Значення спілкування для розвитку індивіда і суспільства. Зв'язок спілкування і діяльності. Соціальна природа та соціально-психологічні функції спілкування. Комунікативна, інтерактивна та перцептивна функції спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Спілкування як обмін інтеракціями. Спілкування і міжособистісні стосунки. Зміст, форми і механізми спілкування.

Тема 7. Психологія комунікативних процесів.

Специфіка комунікативного процесу. Збагачення і розвиток інформації в ході інформаційного обміну. Активна позиція партнерів у комунікативному процесі. Значення даних семантики, теорії інформації, семіотики і лінгвістики

для соціально-психологічного аналізу комунікативного процесу. Семіотична система Ч.Моріса та її зв'язок з організацією комунікативної дії. Фази комунікативного процесу. Людина як знак у комунікативному процесі. Людина як актор комунікативного процесу. Спілкування як психологічний механізм формування спільного досвіду.

Опис комунікативної ситуації за допомогою понятійного апарату соціальної психології. Види комунікації. Вербальна і невербальна комунікація. Проблема тезаурусу. Проблеми дискурсу. Основні види невербальної комунікації. Оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка) та її роль у комунікативному процесі. Паралінгвістична та екстралінгвістична система знаків (роль інтонації і різних невербальних включень у людську розмову), її значення в процесі спілкування. Значення візуального контакту. Основні напрями експериментальних досліджень невербальної комунікації.

Тема 8. Психологія масових інформаційних процесів.

Масова комунікація як соціально-психологічний феномен. Соціально-психологічні функції масової комунікації. Психологічні ефекти масових інформаційних процесів. Аудіовізуальні медіа і масмедіа як агент соціально-психологічного впливу на великі і малі цільові аудиторії.

Засоби керування масовими інформаційними процесами. Новітні інформаційно-комунікативні технології. Медіатехнології. Стихійні процеси передачі та трансформації інформації в суспільстві. Чутки як форма стихійної передачі інформації: динаміка функціонування чуток. Типологія чуток.

Тема 9. Соціалізація в інформаційних суспільствах.

Уявлення про медіасуспільство, медіасередовище, Інтернет-простір. Аудіовізуальні (екранні) медіа та їх вплив на розвиток і соціалізацію особистості. Інтернет як новітнє соціальне середовище. Соціальні мережі Інтернету як альтернатива реальним соціальним мережам. Масмедіа як інститут соціалізації в інформаційних суспільствах. Медіасоціалізація як альтернатива традиційній соціалізації. Основні ризики медіасоціалізації. Медіазалежність як форма соціальної адикції. Інтернет-залежність. Допомога інтернет-залежним.

Необхідність підвищення медіакультури суспільства. Медіакультура. Медіаграмотність. Медіакомпетентність. Медіаосвіта.

Тема 10. Психологія спільної діяльності.

Проблема взаємодії (інтерації) людей у соціальній психології. Питання про співвідношення інтерації і комунікації (теорії «діадної взаємодії»). Використання математичного апарату теорії ігор для аналізу стратегії партнерів («дилема в'язня»). Аналіз традицій західної соціальної психології в дослідженні структури і функцій взаємодії. Компоненти процесу взаємодії. Види взаємодії.

Комунікативні процеси і спільна діяльність. Спільна діяльність як об'єкт психології групової динаміки. Соціально-психологічні умови організації

спільної діяльності. Форми і способи організації спільної діяльності. Структурно-функціональний і системний підхід до регуляції спільної діяльності. Проблеми кооперації і конфлікту в соціальній психології. Боротьба як різновид соціально-психологічної взаємодії. Мотивація боротьби, етапи, форми та засоби боротьби. Взаємодія як соціально-психологічний обмін (теорія обміну Дж. Хоманса). Психологія конвенційності (Т. Шибутані). Феномени «злагоди» і «обміну» як функції взаємодії.

Концентрація, координація і кооперація сил партнерів як соціально-психологічні параметри і феномени організації спільної діяльності. Координація сил в просторі як умова складання сил; координація в часі як фактор вирівнювання сил партнерів. Просторово-часова координація як соціально-психологічна умова упорядкування і динамічного регулювання спільної діяльності. Комплементарність, компенсація і синергія як психологічні фактори, що опосередковують спільну діяльність.

Проблеми емоційної регуляції спільної діяльності. Напруженість спільної діяльності; внутрішньо – та зовнішньогрупові фактори напруженості. Проблеми психологічної сумісності. Соціально-психологічні особливості спільної навчальної діяльності. Прикладні проблеми організації і управління. Психологія спільної діяльності в екстремальних умовах.

Тема 11. Соціально-психологічні проблеми когнітивних процесів :

взаємне сприймання, взаємне оцінювання та взаєморозуміння.

Поняття "соціальна перцепція". Специфіка аналізу перцептивних процесів у соціальній психології. Місце міжособистісного сприймання в системі соціально-перцептивних процесів.

Основні напрямки експериментальних досліджень міжособистісного сприймання. Механізми міжособистісного сприймання (ідентифікація, рефлексія та ін.); роль емпатії в цих процесах. Ефекти міжособистісного сприймання: "ореолу", "первинності", "новизни". Зміст і значення стереотипізації. Явище когнітивного дисонансу, його структура, функції.

Когнітивні соціально-психологічні чинники в інтерпретації причин поведінки іншої людини. Каузальна атрибуція. Види і форми атрибуції. Структура атрибутивного процесу.

Емоційна сторона міжособистісного сприймання – явище міжособистісної атракції. Симпатія, дружба, любов як рівні атракції. Основні напрямки дослідження атракції і їх практичне значення. Проблема точності міжособистісного сприймання та пізнання. Специфіка її розв'язання в сучасній соціальній психології. Прогностичні можливості особистісних тестів та експертних оцінок по оптимізації взаєморозуміння.

Загальні особливості розуміння людини людиною. Вікові та індивідуальні-психологічні особливості взаєморозуміння. Вплив діяльності та соціального положення людини на розуміння інших людей.

Специфічні проблеми міжособистісного сприймання і розуміння в групах та колективах різного рівня: когнітивні складові розуміння в сім'ї, міжособистісне сприймання, оцінювання та розуміння в навчально-виховних

колективах. Особливості сприйняття оцінювання та розуміння в системах "керівник – підлеглий" в умовах військових та виробничих відносин . Особливості міжособистісного сприйняття, оцінювання, розуміння в системах масової комунікації, рекламного впливу, впливу технологій іміджмейкінгу.

Тема 12. Механізми соціально-психологічного впливу в процесах спілкування і спільної діяльності.

Соціально-психологічні функції засобів і методів впливу в процесі спілкування і спільної діяльності людей . Загальні механізми соціально-психологічного впливу. Історичні традиції соціальної психології у вивченні зараження, навіювання, наслідування.

Зараження як засіб групового впливу. Основа зараження – несвідома схильність індивіда до певних психічних станів. Феномен зараження в сучасних суспільствах.

Навіювання і переконування. Навіювання (сугестія) як цілеспрямований неаргументований вплив на основі некритичного сприймання інформації. Понятійний апарат для опису соціальної сугестії. Феномен контрсугестії. Прикладне значення досліджень соціальної сугестії.

Наслідування. Традиції дослідження наслідування в історії соціальної психології. Теорія наслідування Г.Тарда. Соціально-психологічні механізми пропаганди та переконуючого впливу.

Розділ IV. Соціальна психологія спільностей і груп.

Тема 13. Проблема групи в соціальній психології.

Значення соціологічного аналізу для постановки проблеми групи в соціальній психології. Група як система діяльності і як суб'єкт діяльності. Класифікація груп у соціальній психології. Сталі і тимчасові групи. Великі і малі групи. Соціальні групи і соціальні спільності. Основні характеристики групи. Позиція, статус, роль особистості в групі. Групові норми і цінності. Санкції як феномен групового впливу. Внутрішньогрупові конфлікти.

Феномени групової свідомості. «Ми-чуття» як психологічна ознака соціальної спільності.

Тема 14. Дослідження великих груп у соціальній психології.

Великі соціальні групи . Класифікація великих груп. Структура великих соціальних груп. Організації як соціальні інститути і соціально-психологічне середовище. Психологічні складові в регуляції їх життєдіяльності. Стійкі соціальні групи (соціальні прошарки, нації, профгрупи). Неорганізовані (тимчасові) групи – натовп, аудиторія, публіка і та ін. Поняття «масова поведінка». Феномени масової поведінки. Панічні настрої. Мода.

Особливості дослідження психології великих соціальних груп: обмеженість можливостей експерименту, специфіка спостереження,

використання апарату статистики, включення логіко-теоретичних методів аналізу. Зв'язок соціальної психології і соціології у дослідженні психології великих груп. Традиції, їх дослідження в соціальній психології. Психологія нації. Поняття «національна свідомість», «національний характер», «психічний портрет нації», «етнічний стереотип». Етнопсихологічні дослідження у вітчизняній соціальній психології.

Тема 15. Дослідження малих груп у соціальній психології.

Історія питання. Причини зростання інтересу до дослідження малих груп у соціальній психології ХХ ст. Соціологічний і соціально-психологічний підходи до вивчення малих груп. Традиції в соціологічному і соціально-психологічному дослідженні малих груп на Заході: соціометричний напрям (Дж.Морено), соціологічний напрям (Е.Мейо), школа групової динаміки (К.Левін). Дослідження малої групи за моделями Креча, Крачфілда, Балаччі.

Значення включення в різні види малих груп для детермінації поведінки індивідів. Структурні і динамічні аспекти малих груп. Проблема розвитку групи. Принцип діяльнісного опосередкування групової активності. Діяльнісне опосередкування групових процесів. Механізми, феномени.

Експериментальні дослідження проблеми розвитку колективу в сучасній соціальній психології. Ведучі психологічні критерії, що відображають стадії і рівні розвитку колективу. Значення ідей А.С.Макаренка для розробки соціально-психологічної теорії колективу. Ознаки колективу, соціально-психологічний аспект його дослідження. Методики вимірювання рівня розвитку колективу.

Тема 16. Основні процеси динаміки малих груп.

Загальна характеристика динамічних процесів у малій групі. Особливості фаз групової динаміки. Механізми групової динаміки. Груповий тиск. Конформізм. Різна інтерпретація понять "конформізм", "конформність", "конформна поведінка". Теоретичні підходи та експериментальні дослідження конформізму в західній соціальній психології. Експерименти С.Аша з досліджень конформізму. Співвідношення понять "конформність" і "навіюваність". Конформність. Негативізм. Протестна поведінка.

Групова згуртованість. Традиції вивчення групової згуртованості в західній соціальній психології. Соціометричні індекси групової згуртованості. Методи вивчення згуртованості Л.Фестінгера і Т.Ньюкома. Уявлення про згуртованість, засновані на ідеї емоційної привабливості групи. Поняття ціннісно-орієнтаційної єдності групи як показника групової згуртованості в умовах спільної діяльності.

Лідерство і керівництво в малих групах. Визначення поняття "лідер" у соціальній психології. Теоретичні підходи до вивчення лідерства в історії соціальної психології та в сучасній соціальній психології на Заході. Теорія рис лідерства і її зв'язок з харизматичною концепцією. Ситуаційна теорія лідерства і її критика Ж.Піаже. Експериментальне дослідження стилю лідерства в школі

групової динаміки К.Левіна. Методика виявлення лідерів у малих групах. Вплив стилю лідерства на згуртованість групи.

Ухвалення групового рішення. Основні фактори, які впливають на механізм формування групової думки і на процес прийняття рішення групою. Явище поляризації групи. Проблема співвідношення якості групового та індивідуального рішення. Феномен "зрушення ризику" і його роль у поясненні природи групового рішення. Групові конфлікти і механізм прийняття рішення. Методи підвищення ефективності прийняття рішення групою: брейнстормінг, синектика та ін. Практичне значення досліджень прийняття групового рішення.

Тема 17. Психологія масових соціальних процесів і рухів.

Громадська думка і громадські настрої – характеристики масових соціальних процесів. Взаємодія великих соціальних груп у масових соціальних процесах. Емоційна сфера психології великих соціальних груп її значення для формування громадської думки і громадських настроїв. Механізми формування громадської думки. Психосемантичні методи соціально-психологічного дослідження громадської думки і інших проявів масової свідомості.

Специфіка соціально-психологічних механізмів формування громадських настроїв. Роль засобів масової комунікації у формуванні громадської думки, громадських настроїв, соціальних стереотипів інше. Співвідношення факторів свідомого впливу на громадську думку та суспільних стихійних впливів. Проблема «соціального несвідомого» в науковому дослідженні в соціальній психології. Соціальні процеси в умовах соціальної і політичної кризи. Вивчення громадської думки і громадських настроїв у кризових умовах.

Тема 18. Провідні галузі та напрямки прикладних досліджень в соціальній психології.

Історія досліджень психологічних проблем промислового виробництва у вітчизняній і зарубіжній соціальній психології. "Теорія людських взаємин".

Проблеми формування виробничого колективу. Міжособистісні стосунки у виробничому колективі. Соціально-психологічний клімат промислового підприємства. Основні складові аналізу соціально-психологічного клімату та методи його дослідження. Проблема уніфікації методів дослідження. Соціально-психологічні аспекти виробничих конфліктів.

Потреба створення єдиної системи психологічної служби для координації прикладних психологічних досліджень в різних ланках народного господарства і культури. Місце соціальної психології в діяльності психологічної служби. Загальне і специфічне в діяльності психолога у цих підрозділах. Регламентація його прав, обов'язків, форми звітності. Необхідність спеціального "кодексу", що регламентує діяльність психолога-практика. Проблема особистої і соціальної відповідальності психолога-практика.

Тема 19. Соціально-психологічні аспекти сім'ї.

Сім'я як первинний інститут соціалізації. Соціалізувальні функції сім'ї. Сім'я як мала соціальна група. Соціально-психологічна характеристика внутрішньосімейних стосунків. Стилі сімейного виховання. Проблема сімейних ролей і їх зміни в ході розвитку суспільства. Психологічні аспекти проблем репродуктивної поведінки.

Значення емоційних характеристик у внутрішньосімейних стосунках. Психологічні причини розлучень. Сутність дисфункції та соціального неблагополуччя сім'ї. Основний зміст консультативної роботи з сім'єю. Методи діагностики стосунків в сім'ї. Можливості соціальної та психологічної корекції. Етична сторона прикладних досліджень у галузі психології сім'ї.

Визначення понять “дисфункційна сім'я”, “неблагополучна сім'я”, “проблемна сім'я”. Причини виникнення сімейних розладів. Родинне насильство та його різновиди. Психологічні особливості дітей, які потерпають від насильства. Роль держави у вирішенні проблеми родинного насильства. Критерії визначення необхідності соціального втручання у життя сім'ї. Сфери компетенції соціального працівника у роботі з сім'ями. Перспективні напрями соціально-педагогічної взаємодії з неблагополучними сім'ями.

Розділ V. Психологічний зміст діяльності соціального працівника.

Тема 20. Сфери діяльності соціального працівника.

Соціальні відносини як об'єкт дослідження теорії соціальної роботи. Предмет соціальної роботи. Історичні аспекти соціальної роботи відповідно до сфер діяльності соціального працівника. Асоціація соціальних працівників. Кодекс етики соціального працівника. Законодавча основа прав і обов'язків соціального педагога і соціального працівника. Державно-правові основи соціального захисту населення. Принципи соціальної політики держави. Основні принципи державної молодіжної політики.

Різновиди сфер діяльності у відповідності до цільових груп. Перелік цільових груп та обґрунтування необхідності роботи з ними. Система служб соціальної роботи. Адміністративно-організаційний та індивідуально-психологічний рівні соціальної роботи. Техніки соціальної роботи.

Зміст та форми роботи соціального працівника з сім'ями, залежними від алкоголю. Поняття “співузалеження”. Психологічна характеристика співузалежених членів родини. “Кризова інтервенція” як різновид соціального втручання в життя сім'ї з алкогольними проблемами. Психологічна допомога сім'ям після позбавлення їх від алкогольних проблем.

Тема 21. Психологічні технології в соціальній роботі.

Вимоги до особистості соціального працівника як суб'єкта психокорекційної діяльності. Форми й методи підготовки фахівців, які володіють психологічними технологіями в соціальній роботі. Психологічне

консультування. Консультування ворожо настроєних і агресивних клієнтів. Консультування маніпулятивних клієнтів. Консультування регулярних клієнтів.

Психодіагностика в соціальній роботі. Індивідуальна психологічна корекція. Групові форми психокорекції. Психодинамічна модель соціальної роботи. Екзистенційна модель соціальної роботи. Гуманістична модель соціальної роботи. Когнітивна модель соціальної роботи. Рольова модель практики соціальної роботи. Психологія біхевіоризму в контексті проблем соціальної роботи. Співвідношення принципів діяльності практичного психолога та соціального працівника.

Організація групової роботи. Особливості і різні форми організації групової роботи. Поняття про психологічний захист особистості. Класифікація механізмів психологічного захисту особистості. Можливості нейтралізації психологічного захисту клієнта. Становлення довірчих стосунків у ході групової взаємодії. Забезпечення ведучим тренінгу зворотного зв'язку з членами групи. Критерії ефективності роботи групи.

Організаційні засади консультаційної роботи в системі служб соціальної роботи. Основні функції консультаційної роботи соціального працівника. Моделі психологічного консультування. Сучасні тенденції і проблеми вітчизняної теорії та практики соціальної роботи.

Тема 22. Профілактичної діяльності соціального працівника: зміст, форми та методи.

Визначення поняття “профілактика”, “попередження”, “пропаганда”, “агітація”, “соціальна реклама”. Формування громадської думки стосовно пріоритету здорового способу життя. Соціальна політика держави у попередженні негативних суспільних явищ. Роль соціальних служб для молоді у здійсненні профілактичної діяльності.

Суїцидальні наміри і суїцидальна поведінка. Класифікація суїцидальних проявів. Схема суїцидальної поведінки. Механізм суїцидальної поведінки. Роль сім'ї в генезі суїцидальної поведінки. Профілактична робота соціального працівника з попередження суїцидальної поведінки. Визначення понять “кризова інтервенція”, “соціальне втручання”. Особливості проведення бесіди з суїцидентом.

Просвітницька цільова робота з профілактики паління, вживання алкоголю та наркотиків. Особливості профілактичної роботи з підлітками.

Соціальна робота з профілактики ВІЛ/СНІДу.

Роль держави у профілактичній діяльності з попередження поширення алкоголізму, наркоманії, ВІЛ/СНІДу. Досвід роботи громадських організацій у профілактиці негативних явищ та форми їх взаємодії із соціальними службами.

Тема 23. Соціально-психологічна служба.

Соціально-психологічна служба в системі соціальної роботи. Структура соціально-психологічної служби. Використання методології та методів соціально-психологічних експериментів, моделювання, багатомірної

статистики, кваліметрії в соціальних дослідженнях та прогнозах. Здійснення соціально-психологічної експертизи соціально-орієнтованих проєктів.

Розробка медіаторних технологій (підготовка, організація та проведення переговорів, конфліктологічні консультації, вирішення завдань паблік-рілейшнз тощо). Розробка технології тренінгів, в т.ч. тренінгів рефлексивної поведінки, фокус-груп, смислоутворювальних, творчих та організаційно-діяльнісних ігор, інноваційних (акціональних, нетворкінгових тощо) технологій впливу.

Соціально-психологічна підготовка до управлінської діяльності, формування управлінських команд. Соціально-психологічні технології підготовки фахівців до професійної діяльності в системі "людина – людина" та масових комунікативних процесів.

Розділ VI. Соціально-психологічні чинники та форми прояву девіантної поведінки.

Тема 24. Девіантна поведінка особистості.

Багатоаспектність визначення девіантної поведінки. Діалектика феномену «порушення соціальних норм». Місце і роль соціально дезадаптованої поведінки в структурі девіантної поведінки. Типологія соціально дезадаптованої поведінки. Детермінантний принцип побудови типології асоціальної поведінки. Структурна девіантної поведінки. Різновиди девіантної поведінки. Різновиди соціальної дезадаптації: біологічно зумовлена, зумовлена психолог-педагогічними чинниками (педагогічна занедбаність), зумовлена соціальною ситуацією та ін. Крайні форми вияву девіантної поведінки: адиктивна, делінквентна, кримінальна.

Відхилення в психічному розвитку як причина девіантної поведінки. Визначення понять: відхилення психічного розвитку, часткові і загальні порушення, первинний і вторинний дефект. Затримка психічного розвитку. Сутність і наслідки мозкових дисфункцій. Неврози, невротичні розлади, невропатія, неврастенія, анорексія, дисморфоманія. Акцентуації характеру та психопатії. Порушення мовлення та їх вплив на процес соціалізації дитини.

Тема 25. Соціально дезадаптована поведінка неповнолітніх та її діагностика.

Диференціація соціально дезадаптованої і девіантної поведінки. Порушення поведінки в підлітковому віці. Кризи підліткового віку як фактор девіантної та соціально дезадаптованої поведінки. Роль групової взаємодії підлітків у формуванні схильності до адиктивної та девіантної поведінки. Психологічні ознаки асоціальних угруповань неповнолітніх.

Методи діагностики соціальної дезадаптації. Методи інтегральної оцінки особистості дитини в контексті соціальної ситуації її розвитку. Переваги та недоліки проєктивних методів. Експериментальні методи та умови їх застосування в діагностиці девіантної поведінки. Методи дослідження структурних компонентів особистості та порушень у розвитку психічних

процесів. Побудова процедури діагностичного обстеження дітей відповідно до їх віку. Складання психолого-педагогічної характеристики та висновків психологічного обстеження дитини з девіантною поведінкою.

Тема 26. Індивідуальна та групова соціально-психологічна корекція осіб з девіантною поведінкою.

Методи й принципи консультативної роботи з девіантами. Запит на консультування та визначення консультативної задачі. Етапи проведення консультування. Консультування як складова психодіагностичної та психокорекційної роботи. Специфіка консультування неповнолітніх засуджених і тих, що повернулись з місць позбавлення волі.

Мета і зміст психокорекційної роботи. Межі компетенції соціального працівника. Форми психокорекційної роботи. Теоретико-методологічні та методичні засади роботи з групою. Планування і здійснення тренінгів. Переваги та обмеження групової роботи.

Форми і методи роботи з агресивними дітьми. Навчання агресивних дітей засобам прояву гніву в прийнятній формі. Навчання засобам саморегуляції, відпрацювання навичок спілкування у конфліктних ситуаціях.

Форми і методи роботи з гіперактивними дітьми. Визначення понять «гіперактивність», «синдром дефіциту уваги». Тренінг навичок взаємодії з дорослими та однолітками. Розвиток уваги і самоконтролю.

Тема 27. Зміна соціальної ситуації розвитку дитини як одна з умов психологічної корекції

Багатоаспектність проблеми зміни соціальної ситуації розвитку дитини. Оптимізація соціальної ситуації розвитку дитини шляхом диференціювання навчання. Школи соціальної реабілітації та інші виховні заклади для дітей з девіантною поведінкою. Реабілітаційні центри для дітей з адиктивною поведінкою. Психологічні особливості соціальної роботи з «дітьми вулиці». Причини виникнення феномену «діти вулиці» та психологічні особливості їх особистості. Специфіка виховання дітей позбавлених батьківського піклування в інтернатах, дитячих будинках сімейного типу, прийомних (фостерних сім'ях). Проблема бездоглядності неповнолітніх в Україні та шляхи її вирішення. Соціальна робота з дітьми з девіантною поведінкою: реалії і перспективи.

Тема 28. Причини та вікові особливості адиктивної поведінки.

Психологічна сутність адиктивної поведінки. Соціально-економічні передумови адиктивної поведінки. Культурно-історичні фактори виникнення адиктивної поведінки. Фізіологічні механізми узалежнення від алкоголю та психотропних речовин. Біологічна схильність до алкоголізму. Стадії алкоголізму та їх критерії. Динаміка узалежнення від наркотиків. Ознаки вживання наркотиків. Психологічна готовність до шкідливих звичок.

Профілактична і просвітницька робота з підлітками з питань профілактики паління, вживання алкоголю та наркотиків.

Роль сімейного виховання у виникненні особистої схильності до адиктивної поведінки. Роль акцентуацій характеру у виникненні психологічної готовності до адиктивної поведінки. Вікові особливості адиктивної поведінки.

Тема 29. Просвітницька робота з питань профілактики паління, вживання алкоголю та наркотиків у відповідності до цільових груп.

Профілактика адиктивної поведінки. Методи роботи соціального педагога з неповнолітніми “групи ризику”. Превентивна освіта: напрями, принципи, форми, методи превентивної освіти. Закони й постанови, що регламентують роботу з попередження поширення алкоголізму та наркоманії. Співпраця держави та недержавних організацій у вирішенні проблем профілактики адиктивної поведінки. Роль держави та недержавних організацій у вирішенні проблем попередження та подолання адиктивної поведінки. Проблеми реабілітації осіб, uzалежнених від алкоголю та наркотиків. Досвід недержавних організацій із ресоціалізації осіб, залежних від психотропних речовин. Досвід роботи груп самопомоги . Специфіка соціальної роботи у закладах із соціальної реабілітації осіб, залежних від психотропних речовин. Зміст та форми роботи соціального працівника з алкогольними залежними сім'ями.

Розділ VII. Методи і форми роботи соціального працівника з особами “групи ризику”.

Тема 30. Соціально-психологічна характеристика осіб, що належать до “груп ризику” та особливості роботи з ними

Критерії визначення осіб, які належать до “групи ризику”. Визначення гармонійної та особистісно зрілої людини , її особистісна відмінність від людини, яка належить до “групи ризику”. Методи діагностики людей, які належать до “груп ризику”. Конфліктність як ознака осіб “групи ризику”.

Особливості роботи соціального педагога з підлітками “групи ризику” залежно від типу соціальної дезадаптації. Особливості роботи з батьками підлітків “групи ризику”. Зміст та форми роботи соціального педагога з бездоглядними та безпритульними дітьми.

Принципи взаємодії з особами “групи ризику” в умовах вимушеного спілкування. Техніки встановлення контакту. Маніпулятивна поведінка. Особливості комунікативної діяльності в практиці соціальної роботи: різновиди, функції та засоби. Принципи і техніки ефективного спілкування. Стратегії поведінки в конфлікті. Засоби регулювання та розв'язання конфліктів. Застосування методу контактної взаємодії в умовах вимушеного спілкування.

Тема 31. Робота соціального працівника з безробітними та з особами без визначеного місця проживання.

Соціально-економічні та психологічні чинники безробіття. Сприймання втрати роботи людьми різного віку й соціального статусу. Особливості особистості, що зазнала тривалого безробіття. Дефіцит функцій прогнозу та порушення процесу цілепокладання як фактори становлення особистості “професійного безробітного” та осіб без визначеного місця перебування.

Служби зайнятості як роль у сучасному суспільстві. Завдання. Напрями, форми і методи роботи служб зайнятості. Роль соціального працівника у діяльності служб зайнятості. Проблеми перенавчання, осолодіння новими професіями та адаптації людини до нового робочого місця. Розвиток мотивації трудової діяльності як психологічний компонент соціальної роботи.

Тема 32. Робота соціального працівника з людьми, які знаходяться у кризових ситуаціях.

Визначення поняття “кризові ситуації”. Різновиди кризових ситуацій у житті людини. Вікові особливості переживання людиною життєвої кризи. Особливості переживання життєвої кризи відповідно до ступеню особистої зрілості людини. Механізм психологічного захисту та продуктивна поведінка як варіанти виходу з кризової ситуації. Паніка як наслідок кризової ситуації в житті людини. Динаміка панічної поведінки, фази виникнення і завершення паніки. Цільові впливи по обмеженню дифузії панічної поведінки.

Роль психологічної допомоги у кризових ситуаціях. Можливості надання допомоги людям, що перебувають у стані життєвої кризи. Допомога потерпілим від катастроф. Психологія забобонів, травмівних вірувань і масових когнітивних зсувів свідомості, що спричиняють фобії і порушення психічного здоров'я. Посттравматичні стресові розлади їх ознаки та наслідки. Допомога при наявності посттравматичних стресових розладів.

Тема 33. Діяльність соціального працівника із соціальної адаптації інвалідів.

Інвалідність та інвалідизуючий дефект. Причини інвалідізації людей різного віку. Різновиди інвалідності. Особливості інвалідного дефекту інвалідів з дитинства та осіб з набутою інвалідністю. Особистісні та інтелектуальні зміни інвалідів залежно від інвалідизуючого дефекту. Стереотипи сприймання інвалідів іншими людьми. Ставлення інвалідів до своєї життєвої ситуації.

Соціальна робота з інвалідами. Соціальне обслуговування та можливості медико-соціальної реабілітації інвалідів. Законодавство України стосовно соціального захисту інвалідів. Міжнародні стандарти соціальної допомоги інвалідам. Державні та недержавні заклади в яких здійснюється соціальна опіка над інвалідами. Сучасна система пенсійного забезпечення інвалідів в Україні.

Проблеми соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Соціальна робота з батьками, які мають дітей з особливими потребами. Навчання дітей з обмеженими можливостями.

*Тема 34. Психологічні аспекти соціальної роботи з
ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД.*

Соціальні хвороби: ВІЛ/СНІД, інші хвороби, що передаються статевим шляхом. Визначення понять СНІД, ВІЛ, ХПСШ. Шляхи передачі ВІЛ-інфекції. Терміни і засоби виявлення ВІЛ-інфекції. Вияви СНІДу. Терміни перебігу хвороби СНІД. Засоби профілактики ВІЛ-інфекції та хвороб, що передаються сексуальним шляхом. Поширення ВІЛ-інфекції в Україні і в світі. Законодавство України стосовно ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. Проблеми дискримінації ВІЛ-інфікованих людей та хворих на СНІД. Догляд за хворими на СНІД. Соціально-психологічна допомога хворим на СНІД та членам їх сімей. Проблеми подолання ВІЛ-інфекції в Україні й у світі.

*Тема 35. Психологічні аспекти соціальної роботи
з людьми похилого віку.*

Старість і старіння як соціологічні явища. Причини й теорії біологічного старіння. Уявлення про “біологічний” і “хронологічний” вік. Залежність тривалості життя від статі людини. Стереотипні уявлення про старість. Життєвий баланс людей похилого віку. Активність як засіб підвищення життєздатності людей похилого віку. Проблема співвідношення працездатності й довголіття. Поняття й зміст вільного часу людей похилого віку. Місце старої людини на різних етапах розвитку суспільства.

Уявлення про соціальну роботу з особами пенсійного віку. Соціальне обслуговування пенсіонерів та медико-соціальна їх реабілітація. Соціальна опіка над особами похилого віку. Система пенсійного забезпечення в Україні.

**ЛІТЕРАТУРА до Програми з
соціальної психології; психології соціальної роботи**

1. Абульханова-Славская Н.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 235 с.
2. Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию. – Екатеринбург: "Деловая книга"; М.: Изд. центр "Академия", 1996. – 224 с.
3. Авдеев В.В. Психотехнология решения проблемных ситуаций. – М.: Феникс, 1992. – 128 с.
4. Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие. Социально-психологические проблемы. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 240 с.
5. Айхорн А. Трудный подросток. – М.: Изд-во «ЭКМО-Пресс», 2001. – 304 с.
6. Американская социологическая мысль: Тексты. – М.: МГУ, 1994. – 496 с.
7. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 216 с.
8. Андреева Г.М., Богомолова Н.Н., Петровская Л.А. Современная социальная психология на Западе. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – 269 с.

9. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе. – М.: Просвещение, 1989. – 224 с.
10. Асмолов А.Г. Деятельность и установка. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 150 с.
11. Асмолов А.Г. Психология личности. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
12. Ассаджиоли С. Психосинтез. Теория и практика. Пер. с итал. – М.: REFL-book, 1994. – 314 с.
13. Белкин П.Г., Емельянов Е.Н., Иванов М.А. Социальная психология научного коллектива. – М.: Наука, 1987. – 214 с.
14. Берн Э. Игры, в которые играют люди (Психология человеческих взаимоотношений). – М., ФАИР-ПРЕСС, 1992. – 318 с.
15. Берн Э. Трансакционный анализ и психотерапия. Пер. с англ. – Спб.: Изд-во "Братство", 1992. – 224 с.
16. Бернс Р. Развитие "Я" концепции и воспитание. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.
17. Бехтерев В.М. Объективная психология. – М.: Наука, 1981. – 480 с.
18. Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1965. – 123 с.
19. Психологические исследования и психотерапия в наркомании. – Л., Изд-во Ленинградского психоневрологического института, 1989. – 83-88 с.
20. Битенский В.С., Херсонский Б.Г., Дворяк С.В., Глушков В.А. Наркомания у подростков. – К.: Здоровье, 1989. – 216 с.
21. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 200 с.
22. Бодалев А.А. Личность и общение. Избр. труды. – М.: Педагогика, 1993. – 272 с.
23. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
24. Бондаренко А.Ф. Социальная психотерапия личности. – К.: КГПИИЯ, 1991. – 187 с.
25. Большаков В.Ю. Психотренинг / Социодинамика, упражнения, игры. – СПб: Социально-психологический центр, 1996. – 380 с.
26. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К.: Наукова думка, 1989. – 200 с.
27. Бурменская Г.В., Карабанова О.А., Лидерс А.Г. Возрастно-психологическое консультирование. Проблемы психического развития детей. – М.: Изд. МГУ, 1990. – 134 с.
28. Бэндлер Р. Используйте свой мозг для изменения. Пер. с англ. – СПб.: Ювента, 1994. – 173 с.
29. Бэрн Р., Ричардсон Д. Агрессия. – СПб: Питер, 1997. – 336 с.
30. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми / Пер. с нем. – М.: Педагогика, 1991. – 141 с.
31. Вопросы психологии личности школьника. – М.: Изд-во АПН РСФСР. – 1961. – 360 с.
32. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6 т. – М.: Педагогика, 1982.
33. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии: Информ.-метод, материалы. – М.: Просвещение, 1986. – 272 с.

34. Гильбух Ю.З. Умственно-одаренный ребенок / Психология, диагностика, педагогика. – К.: РОВО «Укрвузполиграф», 1992. – 84 с.
35. Гласс Д.Ж., Стэнли Д.Ж. Статистические методы в педагогике и психологии: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1976. – 494 с.
36. Головаха Е., Кроник А. Психологическое время личности. – К.: НД, 1984. – 209 с.
37. Головаха Е.И., Панина Н.В. Социальное безумие: история, теория и современная практика. – К.: Абрис, 1994. – 168 с.
38. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента: Пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 463 с.
39. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. – 560с.
40. Гриндер Дж., Бэндлер Р. Из лягушки в принцы. Пер. с англ. – Воронеж: НПО «МОДЕК», 1993. – 208 с.
41. Грушин Б.А. Проблемы методологии исследования общественного мнения. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1976. – 400 с.
42. Джемс У. Психология. Пер. с англ. – М.: Педагогика, 1991. – 368 с.
43. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. – М.: Политиздат, 1978. – 272 с.
44. Долгушин А.К. Введение в социальную реабилитологию. – М.: СТИ МГУС, 2000. – 58 с.
45. Донцов А.И. Психология коллектива. Методологические проблемы исследования. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 208 с.
46. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод и предназначение / Пер. с фр. — М.: Канон, 1995. — 352 с.
47. Запорожец А.В. Избранные психологические труды. В 2-х т. – М.: Педагогика, 1986.
48. Захаров А.И. Психотерапия неврозов у детей и подростков. – Л.: Медицина, 1982. – 216 с.
49. Зейгарник Б.В. Теории личности в зарубежной психологии. – М.: МГУ, 1982. – 128 с.
50. Зигерт В., Ланг Л. Руководить без конфликтов: Пер. с нем. – М.: Экономика, 1990. – 335 с.
51. Изучение мотивации поведения детей и подростков // Под ред.Л.И.Божович, Л.В.Благонадежиной. – М.: Педагогика. – 1972. – 350 с.
52. Казмиренко В.П. Социальная психология организаций. – М.: МАУП, 1994. – 384 с.
53. Кле М. Психология подростка: Пер. с франц.– М.: Педагогика, 1991.– 176 с.
54. Ковалев В.В. Психиатрия детского возраста: Руководство для врачей. – М.: Медицина, 1979. – 186 с.
55. Козелецкий Ю. Психологическая теория решений. – М.: Прогресс, 1979. – 504 с.
56. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах. – М.: Изд-во БТУ, 1976. – 352 с.
57. Коломінський Я.Л. Психологія педагогічного менеджменту. – К.: МАУП, 1996. – 176 с.
58. Кон И.С. Ребенок и общество. – М.: Наука, 1988. – 266 с.

59. Кондрашенко В.Т. Девиантные отклонения у подростков. – Минск: Беларусь, 1988. – 205 с.
60. Копыт Н.Я., Скворцова Е.С. Алкоголь и подростки. – М.: Медицина, 1984. – 261 с.
61. Корнелиус Ж., Фэйр М. Выиграть может каждый. Как разрешать конфликты: Пер. с англ. – М.: АО "Стрингер", 1992. – 116 с.
62. Кричевский Р.Л., Дубовская Е.М. Психология малой группы. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 207 с.
63. Кричевский Р.Л. Если вы – руководитель... Элементы психологии менеджмента в повседневной работе. – М.: Дело. – 193 с.
64. Крутецкий В.А. Психология. – М.: Просвещение, 1986. – 336 с.
65. Кульчицкий О. Введення в філософічну антропологію. – Мюнхен, Изд-во УВУ, 1973. – 198 с.
66. Кузьмин И. Психотехнология и эффективный менеджмент. – М.: Технологическая школа бизнеса, 1994. – 192 с.
67. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1980. – 391 с.
68. Лангмейер Й., Матейчек З. Психическая депривация в детском возрасте. – Прага: Авиценум, 1984. – 334 с.
69. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 166 с.
70. Лебон. Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
71. Леви-Строс К. Структурная антропология. – СПб.: Гуманитарная Академия, 2010. – 560 с.
72. Лейтц Г. Психодрама: теория и практика. Классическая психодрама Дж.Морено. Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1994. – 352 с.
73. Леонаргард К. Акцентуирование личности. Пер. с нем. – К.: Вища школа, 1989. – 375 с.
74. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – 4-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 584 с.
75. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
76. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Л.: Медицина, 1977. – 208 с.
77. Ломов Б.Ф. Вопросы общей, педагогической и инженерной психологии. – М.: Педагогика, 1991. – 296 с.
78. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984.
79. Лэндрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. Пер. с англ. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 368 с.
80. Лютова Е.К., Моница Г.Б. Тренинг эффективного взаимодействия с детьми. – СПб.: Речь, 2001. – 190 с.
81. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: Навч посібн. Для вищої школи. К.: Наукова думка, 1998. – 226 с.

82. Максимова Н.Ю. Психологічна профілактика вживання підлітками алкоголю та наркотиків. – К.: ВПОЛ, 1997. – 208 с.
83. Максимова Н.Ю., Мілютіна К.Л., Піскун В.М. Основи дитячої патопсихології. – К.: Перун, 1996. – 463 с.
84. Марковская И.М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми. – СПб.: Речь, 2000. – 150 с.
85. Мастюкова Е.М., Грибанова Г.В., Московкина А.Г. Профилактика и коррекция нарушений психического развития детей при семейном алкоголизме. – М.: Просвещение, 1989. – 78 с.
86. Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. – М.: Просвещение, 1981. – 319 с.
87. Методология и методы социальной психологии / Под ред. Е.В.Шороховой. – М.: Наука, 1977. – 247 с.
88. Методы социальной психологии / Под ред. Е.Кузьмина, В.Семенова. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1977. – 182 с.
89. Миллер Д., Галантер Ю., Прибрам К. Планы и структура поведения / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1965. – 6774 с.
90. Москаленко В.В. Социализация личности. – К.: Вища школа, 1986.– 200 с.
91. Москаленко В.Д. Дети больных алкоголизмом // Обзорная информация. – М., 1990. – Выпуск 1. – 67 с.
92. Москаленко В.Д. Ребенок в "алкогольной" семье. – Вопросы психологии. – № 4, 1991. – С. 65-74.
93. Немов Р.С. Психология. – М.: Просвещение, 1990. – 301 с.
94. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. – К.: Лыбидь, 1990. – 191 с.
95. Одаренные дети. Пер. с англ. / Общ. ред. Г.В.Бурменской. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
96. Оклендер В. Окна в мир ребенка: руководство по детской психотерапии. – М.: Независимая фирма «Класс», 1997. – 336 с.
97. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
98. Паповян С.С. Математические методы в социальной психологии. – М.: Наука, 1983. – 147 с.
99. Панасюк А.Ю. Управленческое общение. – М.: Экономика, 1990. – 112 с.
100. Парыгин Б.Д. Научно-техническая революция и социальная психология. – Л.: Знание, 1976. – 36 с.
101. Парыгин Б.Д. Общественное настроение. – М.: Мысль, 1970. – 328 с.
102. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории. – М.: Мысль, 1979. – 352 с.
103. Парыгин Б.Д. Современное состояние и проблемы социальной психологии. – М.: Просвещение, 1973. – 214 с.
104. Парыгин Б.Д. Социально-психологический климат коллектива. Пути и методы изучения. – Л.: Наука, 1981. – 192 с.
105. Патологические нарушения поведения у подростков / Под ред. А.Е.Личко. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1973. – 105 с.

106. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. – М.: Политиздат, 1982. – 255 с.
107. Петровский А.В., Шпалинский В.В. Социальная психология коллектива. – М.: Просвещение, 1978. – 176 с.
108. Петровская Л.А. Теоретические и методологические проблемы социально-психологического тренинга. – М.: МГУ, 1982. – 168 с.
109. Платонов Ю.П. Психология коллективной деятельности. Теоретико-методологический аспект. – Л.: ЛГУ, 1990. – 184 с.
110. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – 256 с.
111. Поршнев Б.Ф. Социальная психология и история. – М.: Наука, 1979. – 232 с.
112. Практикум по возрастной и педагогической психологии / Под ред. А.И.Щербакова. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с.
113. Прикладные проблемы социальной психологии. – М.: Наука, 1983. – 296 с.
114. Психологическая диагностика. Проблемы и исследования / Под ред. К.Н.Гуревича. – М.: Педагогика, 1981. – 282 с.
115. Психологические исследования общения. – М.: Наука, 1985. – 344 с.
116. Психологические механизмы регуляции социального поведения / Под ред. Шороховой Е.И., Бобневой М.И. – М.: Наука, 1979. – 330 с.
117. Психологический словарь / Под общ. ред. А.В.Петровского. – М.: Политиздат, 1990.
118. Психология личности. Тесты, опросники, методики / Сост. В.Киршева, Н.В.Рябчина. – М.: Геликон, 1990. – 236 с.
119. Психология личности и образ жизни. – М.: Наука, 1987. – 220 с.
120. Психология личности. Тесты, опросники, методики / Сост. Н.В.Киршева, Н.В.Рябчина. – М.: Геликон, 1995. – 220 с.
121. Психология формирования и развития личности. – М.: Наука, 1981. – 365 с.
122. Раттер Т. Помощь трудным детям: Пер. с англ. / Общ.ред.А.С.Спиваковской; Предисл. О.В.Баженовой и А.Я.Варга. – М.: Прогресс, 1987. – 424 с.
123. Рейнуоттер Д. Это в ваших силах. Как стать собственным психотерапевтом: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1992. – 140 с.
124. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. – М., 1994.
125. Робер М.А., Тильман Ф. Психология индивида и группы: Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1988.
126. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.
127. Роменец В. А. Історія психології. – К.: Вища шк., 1978.
128. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. В 2-х т. – М.: Педагогика, 1989.
129. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
130. Саймон Б. Английская школа и интеллектуальные тесты. – М.: АПН СССР, 1958.

131. Сарджевеладзе Н.И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой. – Тб.: Мецниереба, 1989.
132. Свенцицкий А.Л. Социальная психология управления / Под ред. Е.С.Кузьмина. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 176 с.
133. Савенко Ю.С. Проблема психологических компенсаторных механизмов и их типология // Проблемы клиники и патогенеза психических заболеваний. – М.: Медицина, 1974. – 213 с.
134. Селье Г. Стресс без дистресса: Пер. с англ. – Рига.: Влала, 1992.
135. Сидоренко Е.В. Опыты реориентационного тренинга. – СПб., 1995.
136. Скот. Конфликты. Пути их преодоления. Пер. с англ. – К.: Внешторгиздат, 1991. – 191 с.
137. Слот В., Спаниярд Х., Шульга Т.И. Методика работы с детьми "группы риска". – М.: УРАО, 1999. – 84 с.
138. Смирнов А.А. Избранные психологические труды. В 2-х т. – М.: Педагогика, 1987.
139. Смит Энн У. Внуки алкоголиков: проблемы взаимозависимости в семье: кн. Для учителя / Пер. с англ. Ю.И.Киреева. – М.: Просвещение, 1991. – 128 с.
140. Совместная деятельность / Под ред. Журавлева А., Шихирева А.П. – М.: Наука, 1988.
141. Современная зарубежная социальная психология. Тексты. – М., 1984.
142. Социальная психология / Под ред. Т.П. Предвечного, Ю.А.Шерковина. – М., 1975.
143. Социальная психология и общественная практика. – М., Наука, 1985.
144. Социальная психология. История. Теория. Эмпирические исследования / Под ред. Е.С.Кузьмина, Б.Е. Семенова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. – 288 с.
145. Соціальна робота з підлітками та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи. – К.: УДЦССМ, 2000. – 275 с.
146. Социология: Практикум / Сост. и отв. ред. А.В.Миронов, Р.И.Руденко. – М., 1993. – 240 с.
147. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов. – М.: Изд-во МГУ, 1988.
148. Стиль работы и образ жизни руководителя. Анализ проблемы. Рекомендации: Пер. с нем. / Рук. авт. иссл. Л.Л.Аденен. – М.: Экономика, 1985. – 280 с.
149. Столин В.В. Самосознание личности. – М., 1983.
150. Сухарева Г.Е. Лекции по психиатрии детского возраста. – М.: Медицина, 1974. – 382 с.
151. Суходольский Г.В. Основы математической статистики для психологов. – Л., 1972.
152. Тард Г. Социальная логика. – СПб., 1901. – 491 с.
153. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу. – К.: Міленіум, 2008. – 216 с.
154. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – Прогресс, 1987.
155. Теоретическая и прикладная социальная психология. – М.: Мысль, 1988. – 333 с.

156. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
157. Толмэн Э. Поведение как молярный феномен // Хрестоматия по истории психологии / Под ред. П.Я.Гальперина, А.Н.Жадак. – М.: МГУ, 1980.
158. Толстых А. Возрасты жизни. – М.,1988.
159. Трусов В.Н. Социально–психологические исследования когнитивных процессов / По материалам зарубежных экспериментальных работ. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 144 с.
160. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки / В кн.: Узнадзе Д.Н. Психологические исследования,1966.
161. Управление трудовым коллективом. Социально-психологические факторы оптимизации. – К.: Наук, думка, 1988. – 240 с.
162. Учителям и родителям о психологии подростка / Под ред. Г.Г.Аракелова. – М.: Высш.шк., 1990. – 304 с.
163. Фельштейн Д.И. Психология развития личности в онтогенезе. – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
164. Филипов А.В., Липинский В.К., Князев В.Н. Производственная социология, психология и педагогика. – М.,1989.
165. Франкл В. Человек в поисках смысла: Пер. с нем. и англ. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
166. Фрейд З. Психология бессознательного: Пер. с нем. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.
167. Фридман Л.М. Психологический справочник учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 288 с.
168. Фромм Э. Душа человека. – М.: Республика, 1992. – 430 с.
169. Фромм Э. Психология человеческой деструктивности. – М., 1994.
170. Хаббард Р. Дианетика. Современная наука душевного здоровья: Пер. с англ. – М.: Воскресенье, 1993. – 676 с.
171. Хейзинга И. Homo Ludens. Человек играющий. – М., 1994.
172. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. В 2-х ч. Пер. с нем. – М.: Педагогика, 1986.
173. Хорни К. Женская психология. Пер. с англ. – СПб.: ВЕИЛА, 1993. – 222 с.
174. Шакуров Р.Х. Социально–психологические основы управления: руководитель и коллектив. – М.: Просвещение, 1990. – 208 с.
175. Шевченко Ю.С. Коррекция поведения детей с гиперактивностью и психопатоподобным синдромом. – М., 1997.
176. Шибутани Т. Социальная психология. – М.: Прогресс. – 196 с.
177. Шихирев П.Н. Современная социальная психология в Западной Европе. – М.: Наука, 1986. – 175 с.
178. Шихарев П.Н. Современная социальная психология США. – М.,1979.
179. Шостром Э. Анти-Карнеги или человек-манипулятор: Пер. с англ. – Минск: ТПУ "Полифант", 1992. – 128 с.
180. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. – М.: Педагогика, 1988. – 208 с.
181. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В.В. Семейная психотерапия. – Л.: Медицина, 1990. – 132 с.
182. Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации развития в детском возрасте // Вопр. психологии, 1971. – № 4.
183. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М., 1973.

184. Эренберг А. Анализ и интерпретация статистических данных: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 406 с.
185. Эриксон Э. Детство и общество. – СПб: Университетская книга, 1996.
186. Юнг Н.Г. Аналитическая психология: Пер. с нем. – СПб.: Кентавр, 1994.– 136 с.
187. Ядов В.А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности. – М.: Наука, 1979.
188. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – М., 1987.
189. Яценко Т.С. Активная социально–психологическая подготовка учителя к общению с учащимися. – К: Освіта, 1993. – 208 с.